

ಅರಣ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯು ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬಲ್ಲದೇ?

ಪ್ರಶಾಂತ್ ಎನ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್

(ಮೂಲ ಲೇಖನ: Deccan Herald, "Can forest conservation make room for justice?" 9 January 2026)

<https://www.deccanherald.com/opinion/can-forest-conservation-make-room-for-justice-3855988>

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಗರಹೊಳೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ, ನಿಶ್ಯಬ್ದವಾದರೂ ಅಚಲವಾದ ಹಕ್ಕು ಮರುಸ್ಥಾಪನೆಯ ಹೋರಾಟವೊಂದು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. 2025ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಹನ್ನೆರಡು ಅರಣ್ಯವಾಸಿ ಆದಿವಾಸಿ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಜೇನುಕುರುಬ ಜನಾಂಗದ 52 ಕುಟುಂಬಗಳು, ನಾಗರಹೊಳೆ ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದ ಒಳಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಹಾಡಿಯಾದ 'ಕರಡಿಕಲ್ಲು ಅಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲಿ'ಯನ್ನು ಮರುಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸಿಕೊಂಡವು. ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ, ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮೊದಲು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿದಾಗ ಮತ್ತು ನಂತರ ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಹಾಕಲಾಗಿತ್ತು. ಕುಟುಂಬಗಳು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡವು, ಪೂಜಾ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವು ಮತ್ತು 2006ರ ಅರಣ್ಯ ಹಕ್ಕುಗಳ ಕಾಯ್ದೆಯ (FRA) ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಖಾತರಿಪಡಿಸಿದ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ತಾವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದವು. ಡಿಸೆಂಬರ್ 2025 ರಲ್ಲಿ, ಇತರ ಆದಿವಾಸಿ ಸಮುದಾಯಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಇಂತಹದೇ ಭೂ ಹಕ್ಕು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯ ಘಟನೆಗಳು ನಡೆದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ವರದಿಗಳು ಬಂದವು.

ಇವು ಹೊಸ ಬೇಡಿಕೆಗಳೇನಲ್ಲ. ಅವರು 2009-11 ರಿಂದಲೂ ಅರ್ಜಿಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ಹಲವಾರು ಸುತ್ತಿನ ಸಮೀಕ್ಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಿತಿ ವಿಚಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿ ವಿಳಂಬವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ, ಅವರು ತಮ್ಮ ವಸತಿಯನ್ನು ಮರುಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಪದೇ ಪದೇ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ವನ್ಯಜೀವಿ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದನ್ನು "ಅಕ್ರಮ ಆಕ್ರಮಣ" ಎಂದು ಕರೆದರು; ಆದರೆ ಸಮುದಾಯದ ಸದಸ್ಯರು ತಾವು ಅತಿಕ್ರಮಣಕಾರರಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ವಂಚಿತರಾದ ಹಕ್ಕುದಾರರು ಎಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು. ಹಲವಾರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ವರದಿ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಸುಮಾರು 250ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಅರಣ್ಯ ರಕ್ಷಕರು, ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಯ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮತ್ತು ಪೊಲೀಸರು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ವಸತಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು, ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ವೃದ್ಧರಿಂದಲೂ ಸಹ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಅವರ ಆಶ್ರಯ ತಾಣಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಘರ್ಷವು ಪ್ರಮುಖ ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶವೊಂದರಲ್ಲಿ ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಭೂ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಪ್ರತಿರೋಧವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ.

ಇದು ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ನೀತಿಯು ನ್ಯಾಯದೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಲು ಇಂದಿಗೂ ಹೆಣಗಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಟು ನೆನಪಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯು ಕೇವಲ ಒಂದು ಕೃತ್ಯವಲ್ಲ, ಇದು ನೆನಪು, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಅಸ್ಮಿತೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಒಂದು ಸಾಂಕೇತಿಕ ಮರಳುವಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಜೇನುಕುರುಬರ ಈ ಹೋರಾಟವು ಭಾರತದ ಅರಣ್ಯವಾಸಿಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲದ, ಅಪೂರ್ಣ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮತ್ತು ಅರಣ್ಯ ಆಡಳಿತದೊಂದಿಗಿನ ಅವರ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇಂದಿಗೂ ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು 'ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು' ಎಂದು ಮರುನಾಮಕರಣಗೊಂಡ ಭೂಭಾಗಗಳ ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ನಾಗರಿಕರೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯು ಆದಿವಾಸಿ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿನ "ಅನಕ್ಷರತೆ" ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ, ಇದು ಅರಣ್ಯ ಹಕ್ಕು ಕಾಯ್ದೆಯ (FRA) ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ವಿಳಂಬ ಮತ್ತು ಅಡೆತಡೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪಾಲುದಾರರನ್ನಾಗಿ ನೋಡುವ ಬದಲು, ಅವರನ್ನು ಪರಿಸರ ಗುರಿಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನೋಡುವ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಮನೋಭಾವದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿದೆ. ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿ, ಭಾರತದ ಅನೇಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ತಜ್ಞರು ಇಂತಹ ಜನರನ್ನು ಹೊರಗಿಡುವ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಬೆಂಬಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಕಾಲದ ಮರಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ಎಸ್‌ಟಿ ರಕ್ಷಣೆಯ ಶೈಲಿಯ ಅರಣ್ಯ ಆಡಳಿತದ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ಪದ್ಧತಿಯು ಬದಲಾಗಲು ಬಹಳ ಸಮಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.

ಜನರಿಲ್ಲದ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ 'ಜನರಿಲ್ಲದ ಅರಣ್ಯಗಳು' ಅಗತ್ಯ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯು ಭಾರತದ ವನ್ಯಜೀವಿ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ಇಂತಹ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಪರಿಸರ ಚೇತರಿಕೆಗೆ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಬಿಂಬಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ, ಇದು ಒಂದು ವಿಪರ್ಯಾಸದ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ನೀಡಿದೆ: ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಜೀವವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಆದಿವಾಸಿ ಸಮುದಾಯಗಳೇ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಗರಗಳು ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣಗಳು ಜೀವವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ನಾಶವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಆದಿವಾಸಿಗಳು ಬೇಟೆಯಾಡದ ಹುಲಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಡಿಯದ ಮರಗಳೇ ಇಂದು ಅವರಿಗೆ ರಸ್ತೆ, ವಿದ್ಯುತ್, ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ನೀರಿನಂತಹ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಕಾರಣಗಳಾಗಿವೆ; ಇವು ಸಮಾನ ನಾಗರಿಕತ್ವವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಕನಿಷ್ಠ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯ ಹಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬರು ನಾಗರಹೊಳೆಯ ಈ ಹಕ್ಕು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು "ಅಕ್ರಮ" ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾ, ಅವರನ್ನು "ಪ್ರಚೋದಿಸಲಾಗಿದೆ" ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು (NTCA) ತನ್ನ 2024ರ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಗಿರಿ ರಂಗನಾಥಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನ (BRT) ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದ ಒಳಗಿರುವ ಸೋಲಿಗ ಆದಿವಾಸಿ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಅಡಚಣೆ (threat) ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದೆ. NTCA ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ BRT ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋಲಿಗರ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಏರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೂಲಸೌಕರ್ಯಗಳ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಒಂದು ಅಡಚಣೆಯಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನವು ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸೋಲಿಗರು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಈ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ

ಮತ್ತು ವನ್ಯಜೀವಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನಾಗರಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಮುಜಾಫರ್ ಅಸ್ಸಾದಿ ಸಮಿತಿಯು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಮತ್ತು ಪುನರ್ವಸತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ.

"ಮುದ್ದು ಬುಡಕಟ್ಟು" ಎಂಬವ ಬಗ್ಗೆ

ಆದಿವಾಸಿಗಳನ್ನು "ಪ್ರಚೋದನೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಮುಗ್ಧರು" ಎಂದು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಒಂದು ಹಳೆಯ ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಫಲಾನುಭವಿಗಳು ಕಾಣಲು ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಗಳಂತೆ ಬಿಂಬಿಸಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡುತ್ತದೆ, ಆ ಮೂಲಕ ಅವರ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಅಮಾನ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸದೀಯ ಕಾನೂನಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನೂನುಬದ್ಧವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ, ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ನೀರಿಗಾಗಿ ಬೇಡಿಕೆ ಇಡಲು ಯಾವ ನಾಗರಿಕನಿಗೆ "ಪ್ರಚೋದನೆ" ಬೇಕೇ?. ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ, ಇಂತಹ ಚಳವಳಿಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕೃತ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸುಸ್ತಾದ ಸಮುದಾಯಗಳ ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಜೇನುಕುರುಬರು ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದರು, ಸಮಿತಿ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಹಾಜರಾದರು ಮತ್ತು ಎಂದಿಗೂ ಬರದ ನಿರ್ಧಾರಗಳಿಗಾಗಿ ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಯ್ದರು. ಅವರ ಈ ಮರಳುವಿಕೆಯು ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಕೊನೆಯ ಆಯ್ಕೆಯಾಗಿದೆ.

ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಗಳು ಅರಣ್ಯ ಹಕ್ಕು ಕಾಯ್ದೆಯಡಿ (FRA) ಕಾನೂನುಬದ್ಧ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ರಾಮನಗರದಲ್ಲಿ, ಆದಿವಾಸಿ ವಿದ್ವಾಂಸ ಡಾ. ಕೆ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಅವರು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಡೆಕ್ಕನ್ ಹೆರಾಲ್ಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುಳಿಗ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ರಸ್ತೆ ಅಥವಾ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಲ್ಲದಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಿಆರ್‌ಟಿ (BRT) ಯಲ್ಲಿ, ಪುರಾಣಿ ಮತ್ತು ಬೆಡಗುಳಿಯಂತಹ ಹಲವಾರು ಸೋಲಿಗ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯ ಅರಣ್ಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ನಂತರವೂ ವಿದ್ಯುತ್ ಅಥವಾ ಪೈಪ್ ನೀರು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಮೀಪದ ಎಂಎಂ ಹಿಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ (MM Hills), ಪಾಲಾರ್, ಆಲಂಬಾಡಿ ಮತ್ತು ಮೆಂದಾರೆಯಂತಹ ಸೋಲಿಗ ಗ್ರಾಮಗಳು ಪ್ರಸ್ತಾವಿತ ಹುಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿತ ಪ್ರದೇಶದಿಂದಾಗಿ ತಾವು ಮತ್ತೆ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಅಡಕತ್ತರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಬಹುದು ಎಂಬ ಭೀತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ವೈಫಲ್ಯಗಳಾಗಿವೆ.

ಅರಣ್ಯಗಳು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಲು ಜನರಿಲ್ಲದಿರುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜಾಗತಿಕವಾಗಿ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮುದಾಯಗಳು ಭೂಮಿಯ ಹಕ್ಕು ಮತ್ತು ಉಸ್ತುವಾರಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಲ್ಲಿ ಜೀವವೈವಿಧ್ಯವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸಾಕ್ಷ್ಯಗಳಿವೆ. ಪರಿಸರ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಜೀವವೈವಿಧ್ಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಹೊರಿಸುವುದು ಅನ್ಯಾಯ. ನಾಗರಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಜೇನುಕುರುಬರ ನಿಲುವು ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಲ್ಲ. ಇದು ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ವಿಜ್ಞಾನವು ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗದವು ಎಂಬ ನೆನಪಾಗಿದೆ. ಅವರ ಸಂದೇಶ: "ನಮ್ಮ ಕಾಡು, ನಮ್ಮ ಭೂಮಿ, ನಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆ" ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಪ್ರತಿರೋಧವಲ್ಲ; ಅದು ಅರಣ್ಯ ಹಕ್ಕು ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ಆತ್ಮಗೌರವದ ಧ್ವನಿಯಾಗಿದೆ.

